

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

z komentarzem

**Dobra
Szkoła**

Szkoła podstawowa
Plastyka

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Spis treści

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej	5
Podstawa programowa przedmiotu plastyka	10
Cele kształcenia – wymagania ogólne.....	10
Treści nauczania – wymagania szczegółowe	10
Warunki i sposób realizacji.....	12
Komentarz do podstawy programowej przedmiotu plastyka <i>Beata Lewińska</i>	14
Ogólne założenia zmian.....	14
Porównanie poprzedniej i nowej podstawy programowej.....	15
Charakterystyka celów nowej podstawy programowej	16
Uwagi odnoszące się do realizacji zajęć oraz treści podręczników	17
Wnioski i rekomendacje dla nauczycieli	18

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej

Kształcenie w szkole podstawowej stanowi fundament wykształcenia. Zadaniem szkoły jest łagodne wprowadzenie dziecka w świat wiedzy, przygotowanie do wykonywania obowiązków ucznia oraz wdrażanie do samorozwoju. Szkoła zapewnia bezpieczne warunki oraz przyjazną atmosferę do nauki, uwzględniając indywidualne możliwości i potrzeby edukacyjne ucznia. Najważniejszym celem kształcenia w szkole podstawowej jest dbałość o integralny rozwój biologiczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny i moralny ucznia.

Kształcenie w szkole podstawowej trwa osiem lat i jest podzielone na dwa etapy edukacyjne:

- 1) I etap edukacyjny obejmujący klasy I–III szkoły podstawowej – edukacja wczesnoszkolna;
- 2) II etap edukacyjny obejmujący klasy IV–VIII szkoły podstawowej.

Kształcenie ogólne w szkole podstawowej ma na celu:

- 1) wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu, patriotyzmu i szacunku dla tradycji, wskazywanie wzorców postępowania i budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele);
- 2) wzmacnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej;
- 3) formowanie u uczniów poczucia godności własnej osoby i szacunku dla godności innych osób;
- 4) rozwijanie kompetencji, takich jak: kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość;
- 5) rozwijanie umiejętności krytycznego i logicznego myślenia, rozumowania, argumentowania i wnioskowania;
- 6) ukazywanie wartości wiedzy jako podstawy do rozwoju umiejętności;
- 7) rozbudzanie ciekawości poznawczej uczniów oraz motywacji do nauki;
- 8) wyposażenie uczniów w taki zasób wiadomości oraz kształtowanie takich umiejętności, które pozwalają w sposób bardziej dojrzały i uporządkowany zrozumieć świat;
- 9) wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji i określaniu drogi dalszej edukacji;
- 10) wszechstronny rozwój osobowy ucznia przez pogłębianie wiedzy oraz zaspokajanie i rozbudzanie jego naturalnej ciekawości poznawczej;
- 11) kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość;
- 12) zachęcanie do zorganizowanego i świadomego samokształcenia opartego na umiejętności przygotowania własnego warsztatu pracy;
- 13) ukierunkowanie ucznia ku wartościom.

Najważniejsze umiejętności rozwijane w ramach kształcenia ogólnego w szkole podstawowej to:

- 1) sprawne komunikowanie się w języku polskim oraz w językach obcych nowożytnych;
- 2) sprawne wykorzystywanie narzędzi matematyki w życiu codziennym, a także kształcenie myślenia matematycznego;

- 3) poszukiwanie, porządkowanie, krytyczna analiza oraz wykorzystanie informacji z różnych źródeł;
- 4) kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
- 5) rozwiązywanie problemów, również z wykorzystaniem technik mediacyjnych;
- 6) praca w zespole i społeczna aktywność;
- 7) aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego oraz kraju.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła podstawowa na każdym przedmiocie kształtuje kompetencje językowe uczniów oraz dba o wyposażenie uczniów w wiadomości i umiejętności umożliwiające komunikowanie się w języku polskim w sposób poprawny i zrozumiały.

Ważnym zadaniem szkoły jest kształcenie w zakresie porozumiewania się w językach obcych nowożytnych. W klasach I–VI szkoły podstawowej uczniowie uczą się jednego języka obcego nowożytnego, natomiast w klasach VII i VIII – dwóch języków obcych nowożytnych. Od klasy VII uczniowie mogą także realizować nauczanie dwujęzyczne, jeżeli szkoła zorganizuje taką formę kształcenia.

Zadaniem szkoły podstawowej jest wprowadzenie uczniów w świat literatury, ugruntowanie ich zainteresowań czytelniczych oraz wyposażenie w kompetencje czytelnicze potrzebne do krytycznego odbioru utworów literackich i innych tekstów kultury. Szkoła podejmuje działania mające na celu rozbudzenie u uczniów zamiłowania do czytania oraz działania sprzyjające zwiększeniu aktywności czytelniczej uczniów, kształtuje postawę dojrzałego i odpowiedzialnego czytelnika, przygotowanego do otwartego dialogu z dziełem literackim. W procesie kształcenia i wychowania wskazuje rolę biblioteki (szkolnej, publicznej, naukowej i in.) oraz zachęca do podejmowania indywidualnych prób twórczych.

Wysokie kompetencje czytelnicze wpływają na sukces uczniów w szkole, a w późniejszym życiu pozwalają pokonywać uczniom ograniczenia i trudności związane z mniej sprzyjającym środowiskiem społecznym.

Czytanie jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, to jedna z najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w procesie kształcenia.

Dzieci, które dużo czytają, mają bogaty zasób słownictwa, z łatwością nazywają swoje uczucia i wchodzą w relacje z rówieśnikami, rzadziej sprawiają kłopoty wychowawcze, mając lepiej rozwiniętą wyobraźnię umożliwiającą obiektywne spojrzenie na zachowania własne i innych, w konsekwencji lepiej radzą sobie z obowiązkami szkolnymi, a także funkcjonowaniem w społeczności szkolnej.

Ważne jest, aby zainteresować ucznia czytaniem na poziomie szkoły podstawowej. Uczeń powinien mieć zapewniony kontakt z książką, np. przez udział w zajęciach, na których czytane są na głos przez nauczycieli fragmenty lektur, lub udział w zajęciach prowadzonych w bibliotece szkolnej. W ten sposób rozwijane są kompetencje czytelnicze, które ukształtują nawyk czytania książek również w dorosłym życiu.

Szkoła ma stwarzać uczniom warunki do nabywania wiedzy i umiejętności potrzebnych do rozwiązywania problemów z wykorzystaniem metod i technik wywodzących się z informatyki, w tym logicznego i algorytmicznego myślenia, programowania, posługiwania się aplikacjami komputerowymi, wyszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, posługiwania się komputerem i podstawowymi urządzeniami cyfrowymi oraz stosowania tych umiejętności na zajęciach z różnych przedmiotów m.in. do pracy nad tekstem, wykonywania obliczeń, przetwarzania informacji i jej prezentacji w różnych postaciach.

Szkoła ma również przygotowywać ich do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów dostępnych w internecie, krytycznej analizy informacji, bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej, w tym nawiązywania i utrzymywania opartych na wzajemnym szacunku relacji z innymi użytkownikami sieci.

Szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości.

Uczniom z niepełnosprawnościami, w tym uczniom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, nauczanie dostosowuje się do ich możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się. Wybór form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału każdego ucznia. Jeśli nauczyciel pozwoli uczniowi na osiągnięcie sukcesu na miarę jego możliwości, wówczas ma on szansę na rozwój ogólny i edukacyjny. Zatem nauczyciel powinien tak dobierać zadania, aby z jednej strony nie przerastały one możliwości ucznia (uniemożliwiały osiągnięcie sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami.

Ważną rolę w kształceniu i wychowaniu uczniów w szkole podstawowej odgrywa edukacja zdrowotna. Zadaniem szkoły jest kształtowanie postaw prozdrowotnych uczniów, w tym wdrożenie ich do zachowań higienicznych, bezpiecznych dla zdrowia własnego i innych osób, a ponadto ugruntowanie wiedzy z zakresu prawidłowego odżywiania się, korzyści płynących z aktywności fizycznej, a także stosowania profilaktyki.

Kształcenie i wychowanie w szkole podstawowej sprzyja rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów. Zadaniem szkoły jest wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat. Szkoła dba o wychowanie dzieci i młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, w tym upowszechnia wiedzę o zasadach zrównoważonego rozwoju, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią.

Zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do wyboru kierunku kształcenia i zawodu. Szkoła prowadzi zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego.

Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych takich jak komunikacja i współpraca w grupie,

w tym w środowiskach wirtualnych, udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz organizacja i zarządzanie projektami.

Zastosowanie metody projektu, oprócz wspierania w nabywaniu wspomnianych wyżej kompetencji, pomaga również rozwijać u uczniów przedsiębiorczość i kreatywność oraz umożliwia stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych.

Metoda projektu zakłada znaczną samodzielność i odpowiedzialność uczestników, co stwarza uczniom warunki do indywidualnego kierowania procesem uczenia się. Wspiera integrację zespołu klasowego, w którym uczniowie, dzięki pracy w grupie, uczą się rozwiązywania problemów, aktywnego słuchania, skutecznego komunikowania się, a także wzmacniają poczucie własnej wartości. Metoda projektu wdraża uczniów do planowania oraz organizowania pracy, a także dokonywania samooceny. Projekty swoim zakresem mogą obejmować jeden lub więcej przedmiotów. Pozwalają na współdziałanie szkoły ze środowiskiem lokalnym oraz na zaangażowanie rodziców uczniów.

Projekty mogą być wykonywane indywidualnie lub zespołowo. Uczniowie podczas pracy nad projektami powinni mieć zapewnioną pomoc nauczyciela – opiekuna. Nauczyciele korzystający z metody projektu mogą indywidualizować techniki pracy, różnicując wymagania.

Wyboru treści podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, które będą realizowane metodą projektu, może dokonywać nauczyciel samodzielnie lub w porozumieniu z uczniami.

Projekt, w zależności od potrzeb, może być realizowany np. przez tydzień, miesiąc, semestr lub być działaniem całorocznym. W organizacji pracy szkoły można uwzględnić również takie rozwiązanie, które zakłada, że w określonym czasie w szkole nie są prowadzone zajęcia z podziałem na poszczególne lekcje, lecz są one realizowane metodą projektu.

Przy realizacji projektu wskazane jest wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Opis wiadomości i umiejętności zdobytych przez ucznia w szkole podstawowej jest przedstawiany w języku efektów uczenia się, zgodnie z Polską Ramą Kwalifikacji¹.

Działalność edukacyjna szkoły określona jest przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania;
- 2) program wychowawczo-profilaktyczny szkoły.

Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczo-profilaktyczny szkoły tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

¹ Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz. U. z 2016 r. poz. 64, z późn. zm.).

Obok zadań wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele wykonują również działania opiekuńcze odpowiednio do istniejących potrzeb.

Działalność wychowawcza szkoły należy do podstawowych celów polityki oświatowej państwa. Wychowanie młodego pokolenia jest zadaniem rodziny i szkoły, która w swojej działalności musi uwzględniać wolę rodziców, ale także i państwa, do którego obowiązków należy stwarzanie właściwych warunków wychowania. Zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie ukierunkowane na wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiednich wyborów czy decyzji. W realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoła podejmuje działania związane z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.

W szkole podstawowej na I etapie edukacyjnym, obejmującym klasy I–III – edukacja wczesnoszkolna, edukacja realizowana jest w formie kształcenia zintegrowanego. Na II etapie edukacyjnym, obejmującym klasy IV–VIII, realizowane następujące przedmioty:

- 1) język polski;
- 2) język obcy nowożytny;
- 3) drugi język obcy nowożytny;
- 4) muzyka;
- 5) plastyka;
- 6) historia;
- 7) wiedza o społeczeństwie;
- 8) przyroda;
- 9) geografia;
- 10) biologia;
- 11) chemia;
- 12) fizyka;
- 13) matematyka;
- 14) informatyka;
- 15) technika;
- 16) wychowanie fizyczne;
- 17) edukacja dla bezpieczeństwa;
- 18) wychowanie do życia w rodzinie²;
- 19) etyka;
- 20) język mniejszości narodowej lub etnicznej³;
- 21) język regionalny – język kaszubski³.

² Sposób nauczania przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie określają przepisy wydane na podstawie art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży* (Dz. U. poz. 78, z późn. zm.).

³ Przedmiot język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz przedmiot język regionalny – język kaszubski jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1943, z późn. zm.).

Plastyka

Plastyka rozbudza wrażliwość na piękno przyrody i wartości urzeczywistnione w dziełach sztuki, zachęca do indywidualnej i zespołowej ekspresji artystycznej, rozwija wyobraźnię twórczą i kreatywne myślenie abstrakcyjne, przydatne w każdej dziedzinie życia i w edukacji oraz kształci świadomość, że sztuka jest ważną sferą działalności człowieka i przygotowuje do świadomego korzystania z dorobku kultury. Plastyka jest także ważnym elementem wychowania: stanowi wartościową ofertę wypełnienia wolnego czasu, wspiera integrację społeczną uczniów, wprowadza w zagadnienia wiążące się z ochroną dóbr kultury i własności intelektualnej, traktuje sztukę, jako źródło wzruszeń i nauki, a pracę artystyczną – jako wyraz wiary w siebie i odwagi. Uczy także szacunku dla narodowego i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego.

Podstawa programowa przedmiotu *plastyka*

II etap edukacyjny: klasy IV–VIII

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- I. Opanowanie zagadnień z zakresu języka i funkcji plastyki; podejmowanie działań twórczych, w których wykorzystane są wiadomości dotyczące formy i struktury dzieła.
- II. Doskonalenie umiejętności plastycznych – ekspresja twórcza przejawiająca się w działaniach indywidualnych i zespołowych.
- III. Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu kultury plastycznej, jej narodowego i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

- I. Opanowanie zagadnień z zakresu języka i funkcji plastyki; podejmowanie działań twórczych, w których wykorzystane są wiadomości dotyczące formy i struktury dzieła. Uczeń:
 - 1) wykazuje się znajomością dziedzin sztuk plastycznych: malarstwa, rzeźby, grafiki, architektury (łącznie z architekturą wnętrz), rysunku, scenografii, sztuki użytkowej dawnej i współczesnej (w tym rzemiosła artystycznego); rozumie funkcje tych dziedzin i charakteryzuje ich język; rozróżnia sposoby i style wypowiedzi w obrębie dyscyplin; zna współczesne formy wypowiedzi artystycznej, wymykające się tradycyjnym klasyfikacjom, jak: happening, performance, asamblaż; sztuka nowych mediów;
 - 2) rozróżnia cechy i rodzaje kompozycji w naturze oraz w sztukach plastycznych (odnajduje je w dziełach mistrzów, a także w twórcach i zjawiskach przyrody);

tworzy różnorodne układy kompozycyjne na płaszczyźnie i w przestrzeni (kompozycje otwarte i zamknięte, rytmiczne, symetryczne, statyczne i dynamiczne); ustala właściwe proporcje poszczególnych elementów kompozycyjnych, umiejętnie równoważy kompozycję, wykorzystując kształt i kontrast form;

- 3) klasyfikuje barwy w sztukach plastycznych; wykazuje się znajomością pojęć: gama barwna, koło barw, barwy podstawowe i pochodne, temperatura barwy, walor barwy; rozróżnia i identyfikuje w dziełach mistrzów i własnych kontrasty barwne: temperaturowe, dopełnieniowe i walorowe; podejmuje działania twórcze z wyobraźni i z zakresu interpretacji natury, uwzględniające problematykę barwy;
- 4) charakteryzuje i rozróżnia sposoby uzyskania iluzji przestrzeni w kompozycjach płaskich; rozpoznaje rodzaje perspektyw (w tym m.in.: rzędowa, kulisowa, aksonometryczna, barwna, powietrzna, zbieżna); rozpoznaje i świadomie stosuje światłocień, jako sposób uzyskania iluzji przestrzeni; podejmuje działania kreatywne z wyobraźni i z natury, skoncentrowane wokół problematyki iluzji przestrzeni;
- 5) charakteryzuje pozostałe środki wyrazu artystycznego, takie jak: linia, plama, faktura; wykorzystuje wskazane środki w działaniach plastycznych (kompozycjach z wyobraźni i transpozycji natury);
- 6) rozróżnia gatunki i tematykę dzieł w sztukach plastycznych (portret, autoportret, pejzaż, martwa natura, sceny: rodzajowa, religijna, mitologiczna, historyczna i batalistyczna); niektóre z tych gatunków odnajduje w grafice i w rzeźbie; w rysunku rozpoznaje studium z natury, karykaturę, komiks, rozumie, czym jest w sztuce abstrakcja i fantastyka; podejmuje działania z wyobraźni i z natury w zakresie utrwalania i świadomości gatunków i tematów w sztuce, stosuje w tym zakresie różnorodne formy wypowiedzi (szkice rysunkowe, fotografie zaaranżowanych scen i motywów, fotomontaż).

II. Doskonalenie umiejętności plastycznych – ekspresja twórcza przejawiająca się w działaniach indywidualnych i zespołowych. Uczeń:

- 1) w zadaniach plastycznych interpretuje obserwowane przedmioty, motywy i zjawiska, stosując środki wyrazu zgodnie z własnym odczuciem; w wyższych klasach podejmuje również próby rysunkowego studium z natury;
- 2) wyraża w pracach plastycznych uczucia i emocje wobec rzeczywistości, a także płynące z inspiracji muzycznych czy literackich (impresja i ekspresja); rysuje, maluje, ilustruje zjawiska i wydarzenia realne i wyobrażone (także w korelacji z innymi przedmiotami);
- 3) modeluje bryły i reliefy, konstruuje samodzielnie małe rzeźbiarskie formy przestrzenne i bryły architektoniczne, a większe projekty realizuje we współpracy z innymi; tworzy aranżacje przestrzenne z gotowych elementów stosując układy kompozycyjne właściwe dla uzyskania zamierzonego wyrazu;
- 4) projektuje graficzne formy użytkowe (zaproszenie, okładka, plakat); kształtuje przestrzenne formy dekoracyjne i scenograficzne – indywidualnie i w zespole; umiejętności te wykorzystuje w przygotowywaniu imprez i uroczystości szkolnych, np. powiązanych z kalendarzem różnego typu świąt;
- 5) podejmuje próby integracji sztuk tworząc zespołowo teatr plastyczny (animacja form plastycznych w przestrzeni plus światło i dźwięk) oraz realizując inne

- rodzaje kreacji z pogranicza plastyki i pokrewnych dziedzin jak pantomima, taniec, film animowany;
- 6) stosuje różnorodne techniki plastyczne (proste techniki graficzne, rzeźbiarskie, malarskie, elementy obrazowania cyfrowego fotograficznego i z wykorzystaniem wybranych graficznych programów komputerowych);
 - 7) podejmuje działania z zakresu estetycznego kształtowania otoczenia; projektuje i realizuje formy dekoracyjne, podnoszące estetykę otoczenia (wykorzystuje elementy gotowe, aranżując własny pokój, np. projektując nakrycie stołu na uroczystość rodzinną z wykorzystaniem m.in. dekoracji kwiatowej; uwzględnia zasady estetyki podawania potraw).
- III. Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu kultury plastycznej, jej narodowego i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego. Uczeń:
- 1) zna dziedzictwo kulturowe najbliższego otoczenia, wymienia zabytki i dzieła architektury (historycznej i współczesnej);
 - 2) zapoznaje się z twórczością artystów w obrębie „małej ojczyzny”;
 - 3) rozumie znaczenie twórczości ludowej; rozróżnia różne jej formy; zna pojęcia sztuka ludowa i etnografia;
 - 4) wymienia, rozpoznaje i charakteryzuje najważniejsze obiekty kultury wizualnej w Polsce, wskazuje ich twórców;
 - 5) rozpoznaje wybrane, najbardziej istotne dzieła z dorobku innych narodów;
 - 6) rozumie i charakteryzuje na wybranych przykładach z różnych dziedzin pojęcie stylu w sztuce;
 - 7) wykazuje się znajomością najważniejszych muzeów i kolekcji dzieł sztuki w Polsce i na świecie;
 - 8) zna i stosuje zasady prezentacji i upowszechniania dzieł zgodnie z prawem i etyką.

Warunki i sposób realizacji

Zajęcia plastyki mają przede wszystkim rozwijać wyobraźnię i kreatywność, niezbędną w rozwoju osobowości młodego człowieka. Mają także aspekt poznawczy i wychowawczy. Plastykę należy traktować jako szansę integralnego rozwoju, w którym uczniowie nie tylko wyrażają przez sztukę własne odczucia i emocje, ale także uczą się cierpliwości, dyscypliny i samokontroli w trakcie powstawania prac oraz angażują się, poprzez sztukę, w życie społeczne.

Należy pamiętać, że zagadnienia teoretyczne nie mogą dominować nad ćwiczeniami praktycznymi, a plastyka w szkole podstawowej nie powinna zamienić się w regularną historię sztuki. Wszelkie wiadomości dotyczące teorii sztuki oraz jej historii stanowią jedynie uzupełnienie i bazę poznawczą do podejmowanych działań artystycznych. Dzieje sztuki powinny być zatem przedstawiane problemowo, a nie zgodnie z jej historycznym rozwojem.

Bardzo ważną kwestią w nauczaniu plastyki jest także planowanie pracy, aby było zgodne z psychofizycznym rozwojem dziecka. W pierwszym rzędzie dotyczy to treści kształcenia.

W klasach IV–VI powinny być wprowadzane zagadnienia z zakresu funkcji i języka plastyki, ujęte w dziale I. Pamiętać jednak należy, że wszystkie zagadnienia teoretyczne, uczniowie przyswajają przede wszystkim poprzez działania praktyczne. W klasach starszych (VI i VII) wiadomości powinny być utrwalane, zgodnie ze spiralnym modelem nauczania, poprzez powracanie do działań twórczych, w których wykorzystywane są zagadnienia dotyczące formy i struktury dzieła. Wiadomości z zakresu kultury plastycznej, jej narodowego i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego, opisane w dziale III proponuje się wprowadzić w klasie VII. Natomiast doskonalenie umiejętności plastycznych i ekspresja twórcza dotyczy wszystkich klas II etapu edukacyjnego (z uwzględnieniem możliwości percepcyjnych uczniów). Przejawia się to między innymi w odpowiednim dobieraniu zadań, technik, formatów i czasu realizacji. Należy pamiętać, że im młodsze dziecko, tym więcej zadań powinno się wprowadzać z wyobraźni i pamięci. Jedynie w klasach starszych mogą być wprowadzane ćwiczenia oparte na bezpośredniej obserwacji natury. Z tego powodu zagadnienia związane np. z iluzją przestrzeni, należy wprowadzać w klasach VI i VII. Podobnie różnicowanie technik powinno być ściśle związane z możliwościami psychofizycznymi uczniów oraz z możliwościami bazowymi szkoły. Do działań artystycznych na płaszczyźnie poleca się w klasach młodszych formaty mniejsze, a w klasach starszych sukcesywnie zwiększane.

Ćwiczenia praktyczne powinny być planowane na pojedyncze godziny lekcyjne, w niektórych przypadkach (jedynie w klasach starszych), praca może być kontynuowana na kolejnej lekcji. Przeważać powinny zajęcia w pracowniach szkolnych, w ramach których dominować mają aktywności warsztatowe. W trakcie realizacji programu należy uwzględniać różne formy i metody kształcenia. Powinno się w tym również uwzględnić działania zespołowe, zwłaszcza przy pracach wymagających dużego wkładu i wysiłku. Tego rodzaju działania (realizowane np. w formie projektów edukacyjnych), dają szansę powiązań interdyscyplinarnych i rozwijają różnorodne formy ekspresji twórczej. Pobudzają one sferę emocjonalną, poprzez angażowanie różnych zmysłów. Płaszczyzną wspólną może być na przykład teatr, w którym integrują się języki: literatury (słowo), muzyki (oprawa muzyczna), plastyki (scenografia i kostiumy) i gestu lub przygotowanie uroczystości szkolnych. Warto poszukać tego rodzaju wspólnych płaszczyzn i podjąć współpracę z innymi nauczycielami w ich realizacji. Praca metodą projektu istotna jest szczególnie w klasach starszych.

Lekcje w miarę możliwości powinny być uzupełniane innymi formami zajęć, realizowanymi we wszystkich latach nauki. Ich celem jest m.in. upowszechnianie kultury i współpraca z instytucjami i osobami działającymi na rzecz rozwoju kultury i sztuki. Do takich form należą:

- 1) lekcje w: galeriach, muzeach, obiektach sakralnych, pracowniach twórców;
- 2) wycieczki, w tym zajęcia plenerowe;
- 3) tworzenie wystaw prac własnych, klasowych i szkolnych;
- 4) zwiedzanie wystaw;
- 5) spotkania z artystami;
- 6) poznawanie zabytków i twórców regionu oraz, w miarę możliwości, współtworzenie kultury regionalnej w powiązaniu z instytucjami zajmującymi się upowszechnianiem kultury i sztuki;
- 7) udział w konkursach plastycznych.

Nauczyciele plastyki mają obowiązek dostosowywania wymagań do indywidualnych potrzeb, możliwości i predyspozycji uczniów. Dotyczy to zwłaszcza uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, których charakteryzuje szczególna wrażliwość artystyczna i zdolności twórcze. Uczniów przejawiających szczególne pasje artystyczne, należy wspierać w rozwoju.

Istotne znaczenie w rozwoju ma też wychowanie w poczuciu odpowiedzialności i szacunku dla prac własnych i cudzych, w tym dziedzictwa kulturowego. Może się to przejawiać także w tworzeniu zbioru własnych prac, ich dokumentowaniu i zgodnym z prawem publikowaniu. Nauczyciele powinni zwracać uwagę i uwrażliwiać uczniów na ochronę własności intelektualnej i nie dopuszczać do tworzenia plagiatów oraz publikowania m.in. w mediach prac bez zgody twórcy oraz prac przedstawiających inne osoby bez ich zgody (ochrona wizerunku). Powinni też kształtować postawy właściwie rozumianej tolerancji dla twórczości innych osób z uwzględnieniem poszanowania godności człowieka oraz postawy odpowiedzialności za treść i formę własnej twórczości plastycznej.

Komentarz do podstawy programowej przedmiotu *plastyka* na II etapie edukacyjnym

Beata Lewińska

Ogólne założenia zmian

Przedmiot plastyka realizowany jest obowiązkowo w szkołach podstawowych w klasach 4–7. Nowa podstawa programowa zastępuje podstawę programową przedmiotu plastyka realizowaną w klasach 4–6 szkoły podstawowej oraz podstawę programową przedmiotu plastyka realizowaną dotychczas w gimnazjum (III etap edukacyjny).

Zgodnie z nową podstawą programową ekspresja twórcza, realizowana na III etapie kształcenia w ramach tzw. „zajęć artystycznych” (do wyboru przez ucznia), została uwzględniona w programie zajęć plastyki, jak również muzyki.

W ogólnym założeniu plastyka powraca do dawnej formuły i nazwy. Nie została podzielona na zajęcia plastyki oraz zajęcia artystyczne realizowane dotychczas na III etapie edukacyjnym. Przedmiot, poprzez twórcze i warsztatowe działania, dla których wsparciem będą podstawy teoretyczne, nabierze przede wszystkim praktycznego charakteru. Jednym z zadań nauczyciela będzie wprowadzanie uczniów w zagadnienia wiążące się także z ochroną dóbr kultury i własności intelektualnej oraz kształcenie postawy szacunku dla narodowego i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego.

Porównanie poprzedniej i nowej podstawy programowej

W dotychczas obowiązujących podstawach programowych z przedmiotu plastyki, zarówno na II, jak i III etapie edukacyjnym, sformułowane zostały trzy cele ogólne:

- I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji – percepcja sztuki.
- II. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę.
- III. Analiza i interpretacja tekstów kultury – recepcja sztuki.

Sposób sformułowania powyższych celów został ujednolicony dla wszystkich przedmiotów humanistycznych, co w przypadku plastyki spowodowało sytuację, w której wymagania szczegółowe zostały podporządkowane celom. Nowa podstawa programowa odchodzi od tego założenia.

W nowej podstawie programowej sprecyzowano trzy cele ogólne, dostosowując je do charakteru przedmiotu:

- I. Opanowanie zagadnień z zakresu języka i funkcji plastyki; podejmowanie działań twórczych, w których wykorzystane są wiadomości dotyczące formy i struktury dzieła.
- II. Doskonalenie umiejętności plastycznych – ekspresja twórcza, przejawiająca się w działaniach indywidualnych i zespołowych.
- III. Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu kultury plastycznej, jej narodowego i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego.

Powyższe cele odnoszą się bezpośrednio do treści kształcenia, czyli wymagań szczegółowych, które zostały sformułowane w sposób bardzo precyzyjny.

Zabieg ten ma zapobiegać wprowadzaniu przez programy nauczania – a w konsekwencji również i podręczniki – zbyt obszernych treści do realizacji w trakcie zajęć. Dzięki temu nauczyciel będzie miał przestrzeń, do prowadzenia ćwiczeń praktycznych, a uczniów do ekspresji twórczej.

Aby twórcy programów i podręczników nie wprowadzali zagadnień teoretycznych jako alternatywnego sposobu prowadzenia zajęć, w nowej podstawie programowej nie zastosowano też tradycyjnego podziału na wiedzę i umiejętności. Wszystkie informacje, jakie pozyskają uczniowie, stanowić mają jedynie bazę poznawczą dla podejmowanych działań praktycznych i twórczych. Dodać należy, że podręcznik nie musi być na lekcji niezbędny. Nauczyciel może realizować wszystkie cele w oparciu o wiedzę i doświadczenie własne, a bazować na materiale ilustracyjnym dostępnym w publikacjach z zakresu historii sztuki, w sieci internetowej, a także przygotowanych dla szkół pomocach dydaktycznych.

Nowa koncepcja podstawy programowej eksponuje ekspresję twórczą jako kluczowy element nauczania plastyki.

Innym znaczącym aspektem, który uległ zmianie, jest podejście do sposobu nauczania dzieł sztuki.

W podręcznikach przeznaczonych dla gimnazjum prezentowano dzieje sztuki w układzie chronologicznym. Konieczność dokonania syntezy szerokiego zakresu treści, prowadziła

do sytuacji, w której wielu uczniów uważało, że antyczne zasady perspektywy geometrycznej wprowadzono w renesansie lub, że problematykę światłocienia podjęto dopiero w baroku.

Nowa podstawa programowa stosuje problemowy układ treści, co nie oznacza jednak całkowitego oderwania od układu historycznego. Znajomość epok historycznych jest wprowadzana w ramach zajęć historii i języka polskiego. Jest to zatem okazja do korelowania treści kształcenia.

Nowa podstawa programowa nie rewolucjonizuje zajęć plastyki, lecz stanowi syntezę elementów innowacyjności oraz sprawdzonych, tradycyjnych metod nauczania.

Charakterystyka celów nowej podstawy programowej

I. Opanowanie zagadnień z zakresu języka i funkcji plastyki; podejmowanie działań twórczych, w których wykorzystane są wiadomości dotyczące formy i struktury dzieła.

W ramach realizacji tego celu uczniowie powinni wykazać się znajomością dziedzin sztuk plastycznych, rozumieć funkcje, jakie pełnią dzieła w obrębie poszczególnych dyscyplin oraz charakteryzować język dzieł. Podstawa programowa uwzględniła też współczesne sposoby wypowiedzi artystycznej o charakterze interdyscyplinarnym i nowe media (ten zakres jest kontynuacją założeń poprzedniej podstawy programowej). Ponadto, na przykładach dzieł wybitnych twórców, uczniowie nie tylko winni rozróżniać cechy i rodzaje kompozycji, ale także sami tworzyć różnorodne układy kompozycyjne na płaszczyźnie i w przestrzeni.

Wymaga się też od uczniów, aby potrafili klasyfikować barwy, wykazywali się znajomością podstawowych pojęć z zakresu wiedzy o barwach oraz rozróżniali i stosowali w pracach własnych różnego rodzaju kontrasty barwne.

Uczniowie powinni także, wykorzystując znajomość zasad, charakteryzować różne sposoby uzyskiwania iluzji w przestrzeni, określać pozostałe środki wyrazu artystycznego oraz rozróżniać konkretne gatunki i tematykę dzieł sztuk plastycznych. Warto dodać, że przy okazji charakterystyki gatunków, można również zaprezentować najbardziej znaczące dla dorobku kulturowego dzieła sztuki.

II. Doskonalenie umiejętności plastycznych – ekspresja twórcza, przejawiająca się w działaniach indywidualnych i zespołowych.

Treści kształcenia dotyczące tego celu wiążą się przede wszystkim z ekspresją twórczą, dlatego uwzględniono w podstawie działania artystyczne z uczniem. Obejmować one będą odtwarzanie natury oraz jej interpretację, realizowaną w formach przestrzennych i płaskich. Ważne są także: wyrażanie w twórczości uczniów przeżyć i emocji wobec rzeczywistości oraz inspiracja dziełami literackimi i muzycznymi.

Istotnym punktem treści kształcenia jest realizacja zadań związanych z projektowaniem graficznych form użytkowych oraz form dekoracyjnych i scenograficznych. Uczeń powinien być wrażliwy na estetykę otoczenia, dlatego w podstawie uwzględniono ćwiczenia z tego zakresu.

Niektóre zadania, szczególnie te, które wymagają dużego nakładu pracy, powinny być przez uczniów wykonywane zespołowo. Dotyczy to zwłaszcza oprawy plastycznej teatru szkolnego oraz kreacji z pogranicza plastyki i pokrewnych dziedzin.

W nowej podstawie programowej uwzględniono też zadania, które sygnalizowane były w poprzedniej podstawie, a mianowicie elementy obrazowania cyfrowego i fotograficznego oraz obrazowania z wykorzystaniem wybranych graficznych programów komputerowych.

III. Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu kultury plastycznej, jej narodowego i ogólnoludziwego dziedzictwa kulturowego.

Osobnym zagadnieniem i ważnym zadaniem jest przygotowanie uczniów do uczestniczenia w życiu kulturalnym, co zostało sformułowane w treściach kształcenia właściwych dla powyższego celu.

Na zajęciach plastyki konieczne jest zapoznanie uczniów z kulturą własnego regionu – zabytkami i lokalnymi twórcami. Oprócz tego uczeń powinien wymieniać, rozpoznawać i charakteryzować najważniejsze obiekty kultury wizualnej w Polsce i na świecie ze wskazaniem ich twórców.

Ponadto uczeń winien wykazywać się znajomością najważniejszych muzeów i kolekcji dzieł sztuki na świecie i w Polsce.

Nowa podstawa programowa, jako kontynuację wymagań poprzedniej postawy, uwzględnia w nauczaniu plastyki sztukę ludową, której charakter uczeń powinien poznać.

Zdecydowaną nowością jest natomiast wymaganie, aby uczeń znał i stosował zasady prezentacji i upowszechniania dzieł zgodnie z prawem i normami etycznymi. Jest to element wychowania w poczuciu odpowiedzialności i szacunku dla prac własnych i cudzych oraz ochrony własności intelektualnej. Uczeń musi wiedzieć, że nie można bez zgody twórcy publikować prac w mediach, nie wolno tworzyć plagiatów, ale też nie można bez zgody osoby zainteresowanej prezentować i upowszechniać jej wizerunku.

Uwagi odnoszące się do realizacji zajęć oraz treści podręczników

W uwagach odnoszących się do realizacji zajęć sformułowano zalecenie, aby plastyki w szkole podstawowej nie zamieniać w regularną historię sztuki. Zgodnie z tym zaleceniem dzieje sztuki mają być wprowadzane w układzie problemowym, a nie w powiązaniu z układem chronologicznym.

Uczniowie nie powinni koncentrować się na znajomości epok historycznych, lecz na znajomości struktury dzieła, jego formy oraz stylu, w którym powstał. Zatem informacje na temat stylów powinny pojawić się w kontekście poszczególnych dyscyplin artystycznych (np. przy omawianiu architektury można pokazać, że dzieła architektury powstawały w różnych stylach). Przykładami mogą być: dorycka świątynia grecka (antyczna), kościół romański, kościół gotycki, renesansowy kościół i pałac włoski, kościół i pałac barokowy, klasycystyczny budynek użyteczności publicznej typowy dla klasycyzmu, budynek secesyjny, budynek w stylu modernistycznym.

Dzieła ilustrujące podręczniki powinny być opatrzone podpisem zawierającym imię i nazwisko twórcy (jeśli dzieło nie jest anonimowe), okres powstania (np. wiek), ewentualnie styl. Dotyczy to zwłaszcza najbardziej znaczących przykładów dziedzictwa kulturowego. Warto, aby w programach kształcenia wymienione zostały dzieła należące do kanonu dzieł sztuki, które powinien znać uczeń. Ułatwi to znacząco tworzenie wymagań diagnostycznych i egzaminacyjnych.

Nie należy jednak zapominać, że oprócz dzieł, które są istotne dla dziedzictwa kulturowego, w procesie dydaktycznym wykorzystuje się też takie, które stanowią egzemplifikację problemu. Na ich przykładach najlepiej można pokazać między innymi rodzaj zastosowanej kompozycji czy sposób wykorzystania środków plastycznych. Przykłady takie nie muszą być przez uczniów zapamiętane. Prawidłowo skonstruowane programy kształcenia i dobrze napisane podręczniki, w których nie mnoży się wymagań, ale racjonalnie i szczegółowo się je opisuje, stworzą przyjazną dla ucznia sytuację dydaktyczną.

Zajęcia plastyki powinny być planowane zgodnie z psychofizycznym rozwojem dzieci i młodzieży, dlatego w rozdziale podstawy programowej „warunki i sposoby realizacji” zawarte zostały zalecenia dotyczące wprowadzanych treści kształcenia.

Szczególnie podkreślono konieczność dostosowania wymagań w stosunku do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, których charakteryzuje wyjątkowa wrażliwość artystyczna.

Wnioski i rekomendacje dla nauczycieli

Dobrze zorganizowane i prowadzone zajęcia plastyki powinny zachować właściwe proporcje pomiędzy wprowadzanymi informacjami, kształceniem umiejętności warsztatowych oraz umiejętności związanych z opisem formy dzieła a ekspresją twórczą.

Wiadomości teoretyczne wprowadzane na zajęciach plastyki powinny być stosowane w praktyce, ale też utrwalane – w układzie spiralnym – w kolejnych latach nauki. Dzięki temu nauczyciele będą mogli sprawdzać stan wiedzy uczniów oraz będą mieli szansę na przypomnienie i uzupełnienie braków. Dobrymi sposobami na powtórzenie wiadomości np. z zakresu struktury wizualnej dzieła są opis i analiza stosowane przy okazji poznawania najbardziej sztandarowych przykładów dziedzictwa kulturowego, cywilizacyjnego i narodowego.

W opisach wykorzystuje się nomenklaturę dotyczącą środków wyrazu artystycznego oraz nazwy elementów właściwych architekturze. Podstawowe terminy i pojęcia powinny być uczniom znane już na etapie szkoły podstawowej.

Podkreśla się, że lekcje szkolne powinny być uzupełniane innymi formami zajęć, realizowanymi we wszystkich latach nauki plastyki. Wśród tych form wymienia się lekcje prowadzone w galeriach, muzeach, obiektach sakralnych i pracowniach twórców, zajęcia plenerowe, spotkania z artystami, udział w konkursach plastycznych oraz poznawanie zabytków. Warto też zachęcać uczniów do współtworzenia kultury regionalnej.

Nowością w podstawie programowej są zagadnienia związane z prawem autorskim i ochroną własności intelektualnej, ponieważ istotne znaczenie dla rozwoju ma wychowanie w poczuciu odpowiedzialności i szacunku dla prac własnych i cudzych, a zwłaszcza dla dziedzictwa kulturowego. Nauczyciele powinni zwracać uwagę i uwrażliwiać uczniów na ochronę własności intelektualnej i nie dopuszczać do tworzenia plagiatów oraz publikowania prac czy wizerunku bez zgody twórcy czy konkretnej osoby. Powinni też kształtować postawę tolerancji dla twórczości innych osób, z uwzględnieniem poszanowania godności człowieka, oraz postawę odpowiedzialności za treść i formę własnej twórczości plastycznej.